

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Колюх Валерій Вікторович

УДК 323.2(477):342(477)

СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ
(політологічний аналіз)

23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант доктор філософських наук, професор
Шляхтун Петро Панасович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри політичних наук.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор,
Коваленко Анатолій Андрійович, Інститут
держави і права імені В.М. Корецького НАН
України, провідний науковий співробітник;

доктор політичних наук
Мироненко Петро Володимирович,
Громадська організація «Міжнародний
інститут гуманітарних технологій»,
директор;

доктор політичних наук,
старший науковий співробітник
Розумний Максим Миколайович,
Національний інститут стратегічних
досліджень, керівник Центру досліджень
проблем Російської Федерації.

Захист відбудеться 29 червня 2016 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.41 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 327.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М.О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал №12.

Автореферат розісланий 27 травня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Постригань Г.Ф

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Усі роки державної незалежності в Україні точиться гостра політична боротьба, причини якої багатоманітні. Окрім звичайної для будь-якої країни боротьби за владу, вони пов'язані також і з недосконалістю конституційного механізму організації і функціонування державної влади. Різноманітні політичні сили та їхні лідери головну причину політичної боротьби і нестабільності в Україні вбачають у незбалансованості функцій і повноважень вищих органів держави, механізму стримувань і противаг та пропонують все нові й нові варіанти Конституції України або конституційних змін. Попри суб'єктивні уявлення про конституційні зміни, існують об'єктивні потреби в удосконаленні Основного Закону України, конституційного регулювання суспільних відносин. Процес творення і зміни конституцій, який прийнято називати конституційним процесом, у будь якій державі є неперервним і триває упродовж усього періоду її існування як конституційно оформленого утворення. Водночас він складається з часткових конституційних процесів, які мають циклічний характер, – охоплюють період від ініціювання конституційних змін до їх прийняття і введення в дію. Конституційний процес у незалежній Україні розпочався з часу набуття нею незалежності, триває нині і продовжуватиметься в майбутньому. Сучасний конституційний процес в Україні, який є складовою загального конституційного процесу в країні і предметом даного дослідження, розпочався з ініціювання останніх за часом системних змін Конституції України – вже після внесення до неї змін у 2004 році.

В Україні конституційний процес тривалий час перебував поза межами політологічних досліджень, традиційно залишаючись об'єктом уваги лише правознавців. Між тим під кутом зору дій суб'єктів політики щодо ініціювання конституційного процесу і творення тих конституційних норм та інститутів, які безпосередньо регулюють політичні відносини в суспільстві, конституційний процес не тільки може, а й повинен бути об'єктом політологічних досліджень. Дана робота є першим комплексним політологічним дослідженням сучасного конституційного процесу в Україні, що охоплює аналіз не тільки відповідних конституційних принципів, норм та інститутів, а й діяльності суб'єктів політики щодо їх творення та чинників, що на неї впливали.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації” та науково-дослідної теми

філософського факультету університету № 11БФ041-01 “Філософсько-світоглядні та політологічні аспекти гуманітарного розвитку сучасного суспільства”.

Метою дисертаційної роботи є розкриття змісту сучасного конституційного процесу в Україні як сукупної діяльності суб’єктів політики щодо внесення змін до Конституції України.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних **задач**:

- дати авторське визначення конституційного процесу, розкрити його особливості як складової і різновиду політичного процесу, виокремити основні етапи (стадії) конституційного процесу та розкрити їх зміст як діяльності суб’єктів політики щодо створення та уведення в дію конституційних норм та інститутів;

- визначити особливості політологічного аналізу конституційного процесу через з’ясування спільного і відмінного у предметах політології і науки конституційного права, методах політологічних і правових досліджень, розмежування політичних і неполітичних конституційних принципів, норм та інститутів;

- з’ясувати об’єктивні політико-правові та суб’єктивні передумови сучасного конституційного процесу в Україні, що склалися внаслідок визнання Конституційним Судом України неконституційності Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року;

- розкрити зміст діяльності Конституційної Асамблеї як початкового етапу сучасного конституційного процесу в Україні, в контексті досвіду зарубіжного конституціоналізму проаналізувати розроблений нею проект Концепції внесення змін до Конституції України на предмет необхідності та доцільності запропонованих змін;

- виокремити об’єктивні і суб’єктивні політичні чинники виникнення та перебігу масових акцій протесту (Євромайдану) в Україні взимку 2013/2014 років та розкрити їх вплив на зміну Конституції України і подальший перебіг політичного процесу в країні;

- розкрити зміст конституційного процесу в Україні за умов політичного конфлікту та збройної агресії на сході України через аналіз перебігу конфлікту, чинників його затухання і загострення та їх впливу на внесення змін до Конституції України;

- охарактеризувати новий етап сучасного конституційного процесу в Україні, започаткований утворенням Президентом України указом від 3 березня 2015 року Конституційної Комісії із завданням підготовки за результатами широкого громадського та професійного обговорення законопроекту (законопроектів) щодо внесення змін до Конституції України.

Об’єктом дисертаційного дослідження є конституційний процес як складова політичного процесу в сучасній Україні.

Предметом дисертаційного дослідження є сучасний конституційний процес в Україні як сукупна діяльність суб'єктів політики щодо внесення змін до Конституції України, що хронологічно охоплює період від утворення в травні 2012 року Конституційної Асамблеї до попереднього схвалення Верховною Радою України у серпні 2015 року законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади.

Джерельну базу дисертаційного дослідження становлять конституційно-правові акти України: Конституція і закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, рішення Конституційного Суду України з предмета дисертаційного дослідження, проекти правових актів щодо внесення змін до Конституції України, а також конституції зарубіжних, переважно європейських, держав, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників – політологів і правознавців, фактичний матеріал щодо політичних процесів в Україні в визначений період, основним джерелом якого стали інформаційні повідомлення засобів масової інформації.

Основними **методами** дисертаційного дослідження є системний, інституціональний, структурно-функціональний і порівняльний. Системний метод використовується в аналізі системи конституційного права України як інтегрованої сукупності конституційних принципів, конституційно-правових норм і конституційно-правових інститутів. Інституціональний метод застосовується для виокремлення й аналізу політичних (політичні організації) і правових (системи правових норм, що регулюють певні групи однорідних і взаємопов'язаних суспільних відносин) інститутів. Структурно-функціональний метод використовується в аналізі функціонування політичних інститутів (інституту Президента України, Верховної Ради України, Конституційного Суду України, допоміжних органів при главі держави і парламенті, політичних партій) як суб'єктів конституційного процесу в Україні, а також функціонування конституційно-правових інститутів як систем правових норм. Порівняльний метод застосовується для аналізу конституційно-правових норм та інститутів системи конституційного права України у співставленні їх з аналогічними конституційними нормами та інститутами зарубіжних держав.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним політологічним дослідженням сучасного конституційного процесу в Україні. У межах проведеного дослідження отримано наступні основні результати, що відзначаються науковою новизною і виносяться на захист:

- дано авторські визначення поняття конституційного процесу у широкому сенсі – як усієї сукупної діяльності суб'єктів політики щодо створення та зміни конституцій в конкретній країні та у світі загалом, і у

вузькому – як усієї сукупної діяльності суб'єктів політики щодо прийняття першої чи нової або зміни чинної конституції держави; конституційний процес у вузькому сенсі розглядається як складова (цикл) неперервного конституційного процесу у широкому сенсі. Виокремлено основні стадії конституційного процесу у вузькому сенсі: ініціювання прийняття конституції (змін конституції); розроблення проекту конституції (змін конституції); обговорення проекту конституції (змін конституції); прийняття конституції (внесення змін до конституції); уведення в дію конституції (змін конституції). Розмежовано термінологічні словосполучення “конституційні зміни”, “зміни конституції”, “конституційна реформа”, “реформа конституції”, “внесення змін до конституції”, “модернізація конституції”, “ревізія конституції” та доведено неприйнятність застосування термінів “модернізація” і “ревізія” щодо чинної Конституції України;

- обґрунтовано необхідність політологічного аналізу конституційного процесу та вперше виокремлено його особливості як такого, що охоплює лише політико-правову складову конституційного процесу: конституційні принципи, норми та інститути щодо засад організації політичного життя суспільства, організації і функціонування публічної, передусім державної, влади, політичних прав і свобод громадян, а також діяльність суб'єктів політики щодо їх створення та уведення в дію;

- встановлено, що загострення суперечностей у відносинах між Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України, політична нестабільність в країні після переходу від президентсько-парламентарної до парламентарно-президентської форми правління, здійсненого Законом України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, були зумовлені не недосконалістю запроваджених законом конституційних змін, порушенням балансу повноважень між вищими органами державної влади в системі стримувань і противаг, а суб'єктивними чинниками, пов'язаними з діяльністю цих органів;

- уперше висунуто і на прикладі конституційної реформи 2004 року та її політичних наслідків обґрунтовану тезу про те, що лише шляхом внесення змін до Конституції України, але без неухильного додержання конституційних положень вищими органами державної влади і прагнення різних політичних сил та вищих керівників держави до компромісів з питань її внутрішньої і зовнішньої політики неможливо досягти ефективного функціонування державної влади та політичної стабільності в країні, а на прикладі діяльності Конституційної Асамблеї – тезу про неможливість істотного удосконалення Конституції України через її всеосяжне реформування та доцільність внесення до Основного Закону лише найнеобхідніших і мінімальних за обсягом змін;

- уперше з урахуванням досвіду зарубіжного конституціоналізму здійснено докладний аналіз розробленого Конституційною Асамблеєю проекту Концепції внесення змін до Конституції України із з'ясуванням необхідності та доцільності запропонованих у ній змін. Як необхідні і доцільні зміни виокремлено: обмеження депутатської недоторканності; спрощення конституційної процедури імпічменту Президента України; схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України одночасно з формуванням його складу; призначення на посади та звільнення з посад голів місцевих державних адміністрацій Кабінетом Міністрів України; створення обласними та районними радами власних виконавчих органів; вилучення з переліку повноважень Конституційного Суду України повноваження щодо офіційного тлумачення законів України; позбавлення Конституційного Суду України права здійснювати конституційний контроль щодо закону України про внесення змін до Конституції України, який набрав чинності; як недоцільні – інститути скасувального референдуму за народною ініціативою (“народного вето”), дорадчого опитування (плебісциту), народної законодавчої ініціативи, інтерпеляції, конструктивного вотуму недовіри, конституційної скарги. Крім того, дисертантом сформульовано необхідні, на його думку, зміни Конституції України, про які в Концепції не йдеться: обмеження повноважень Президента України, передусім у сфері виконавчої влади; підвищення ролі Кабінету Міністрів України у розробленні і здійсненні державної політики, посилення його незалежності від Президента України; подолання дуалізму виконавчої влади; децентралізація публічної влади через чітке розмежування функцій державної влади і місцевого самоврядування;

- уперше виокремлено та проаналізовано об'єктивні і суб'єктивні політичні чинники масових акцій протесту (Євромайдану) в Україні взимку 2013/2014 років, основними з яких є надмірне зосередження державної влади в руках Президента України В.Януковича, відмова Кабінету Міністрів України від підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом та викликане цим масове суспільне невдоволення, з'ясовано їх вплив на зміни Конституції України, основна з яких полягає у відновленні дії Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року (конституційної реформи 2004 року), та доводиться, що об'єктивно і суб'єктивно зумовлена зміна влади в Україні в лютому 2014 року і зміна у зв'язку з цим Конституції України відбулися у не визначений Конституцією України спосіб;

- обґрунтовано недоцільність розширення конституційних повноважень Президента України після поновлення в лютому 2014 року дії Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, передбаченого поданим Президентом України

до Верховної Ради України законопроектом “Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)” від 26 червня 2014 року, та зроблено висновок, що визначальний вплив на пропозиції щодо розширення конституційних повноважень Президента України справили прояви сепаратизму та збройна агресія Росії на сході України, необхідність боротьби з якими потребувала посилення влади Президента України, зокрема розширення його повноважень щодо призначення на посади та звільнення з посад керівників правоохоронних органів (Голови Служби безпеки України, Генерального прокурора України), проте така необхідність зумовлюється тимчасовими чинниками (прояви сепаратизму, збройна агресія), а тому не повинна бути підставою для внесення відповідних змін до Конституції України;

- на основі порівняльного аналізу процесів утворення та діяльності Конституційної Комісії і Конституційної Асамблеї як спеціальних допоміжних органів при Президентові України, створених з метою напрацювання пропозицій щодо змін до Конституції України, обґрунтовано положення про неминучий визначальний вплив Президента України на діяльність Конституційної Комісії, що з необхідністю знаходитиме свій вияв у прагненні глави держави до розширення його конституційних повноважень і вже знайшло прояв у процесі внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади;

- уперше комплексно (під кутом зору дій суб’єктів політики, правового змісту, перебігу, відповідності міжнародно-правовим актам та зарубіжному конституційному досвіду) проаналізовано процес внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади у період від видання Президентом України указу про утворення Конституційної Комісії (березень 2015 року) до попереднього схвалення Верховною Радою України законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)” (серпень 2015 року) та виокремлено позитивні і негативні складові цих змін, основними з яких є, відповідно, розширення функцій і повноважень місцевого самоврядування і водночас - конституційних повноважень Президента України щодо впливу на його здійснення.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані в ньому основні політико-правові положення, висновки та практичні рекомендації можуть бути використані у подальшому реформуванні (удосконаленні) положень Конституції України щодо організації і функціонування державної влади та місцевого самоврядування, децентралізації влади, а також у викладанні політологічних та політико-правових (конституційне право,

муніципальне право, державне управління, теорія держави і права) дисциплін у вищих навчальних закладах України.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася на наукових міжнародних конференціях: “Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства” (м. Київ, 10-11 квітня 2015 р.); “Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні” (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); “Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення” (м. Дніпропетровськ, 3-4 квітня 2015 р.); “Юридична наука та практика у третьому тисячолітті” (м. Кошице, Словацька Республіка, 27-28 лютого 2015 р.); щорічних міжнародних наукових конференціях “Дні науки філософського факультету” в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у 2012-2016 роках; методологічних семінарах аспірантів та викладачів кафедри політичних наук філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2012-2016 роках, а також у процесі викладання дисертантом навчальних дисциплін “Сучасний український конституціоналізм”, “Політологічна теорія держави”, “Парламентаризм” на спеціальності “Політологія” філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 39 наукових праць, в тому числі монографію, 15 статей у фахових виданнях України, 5 з яких включені в міжнародну наукометричну базу, 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав за напрямом, з якого підготовлено дисертацію, 10 статей у наукових виданнях України, які додатково відображають наукові результати дисертації, а також 7 тез виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота є завершальним дослідженням, що складається зі вступу, шести розділів, диференційованих на 13 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 430 сторінок, список використаних джерел нараховує 399 найменувань на 40 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У “**Вступі**” обґрунтовується актуальність теми дослідження, зазначається її зв’язок з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об’єкт, предмет та основні методи дослідження, формулюються положення його наукової новизни, характеризуються практичне значення, апробація одержаних результатів і структура дисертації.

Перший розділ “**Теоретико-методологічні засади дослідження конституційного процесу**” складається із трьох підрозділів. У

підрозділі 1.1. **“Ступінь наукової розробленості проблеми”** зазначається, що дослідження сучасного конституційного процесу в Україні має ґрунтуватися передусім на тих наукових працях, в яких розробляються загальнотеоретичні проблеми конституціоналізму, у тому числі конституційного процесу як діяльності щодо прийняття і зміни конституцій та реалізації конституційних норм. Такими є, зокрема, праці М.Баглая, В.Бесчастного, Р.Єнгібаряна, А.Медушевського, А.Мішина, В.Речицького, В.Ріяки, Дж.Сарторі, А.Селіванова, П.Стецюка, Б.Страшуна, Т.Хабрієвої, В.Чіркїна, А.Шайо, В.Шаповала та ін.

Другу групу наукових праць, на яких ґрунтується дисертація, становлять ті, в яких досліджуються теоретичні засади українського конституціоналізму, процеси його становлення та функціонування на різних історичних етапах розвитку української державності. Це, зокрема, праці Ю.Барабаша, О.Гараня, О.Городецького, В.Журавського, А.Коваленка, В.Колісника, І.Костицької, В.Кравченка, А.Крусян, В.Кулика, О.Майбороди, О.Мироненка, П.Мироненка, М.Михайленка, В.Погорілка, А.Селіванова, А.Слюсаренка, О.Совгирі, Ю.Тодики, М.Томенка, В.Федоренка, О.Фрицького, Ю.Шемшученка, П.Шляхтуна.

Певним внеском у розроблення проблем сучасного українського конституціоналізму є дисертаційні дослідження. Це, зокрема, докторські дисертації А.Коваленка, А.Крусян, О.Совгирі, М.Томенка, кандидатські дисертації І.Костицької, О.Кравченка, О.Кульчицької, І.Куненка, А.Лазарева.

Сучасний конституційний процес в Україні поки що не став об'єктом спеціальних наукових досліджень, що пов'язано передусім з його новизною та незавершеністю як щодо внесення змін до Конституції України, так і в частині реалізації та оцінки ефективності таких змін. Попри новизну та відносну незавершеність сучасного конституційного процесу в Україні все ж можна виокремити і такі праці українських авторів, у яких вже проаналізовано ті чи ті його аспекти та проблеми. До таких належать праці М.Баймуратова, Ю.Барабаша, В.Коваленка, В.Колісника, О.Копиленка, І.Кресіної, В.Литвина, М.Мельника, В.Мусіяки, В.Негоди, М.Пухтинського, М.Розумного, П.Рудика, А.Селіванова, М.Ставніччук, О.Стойко, В.Тація, Ю.Шемшученка, О.Ющика.

Наукових праць узагальнюючого характеру щодо сучасного конституційного процесу в Україні поки що немає. Дана дисертація є першим комплексним політологічним дослідженням сучасного конституційного процесу в Україні, яке у визначених часових межах охоплює аналіз відповідних нормативно-правових актів (Конституції і законів України, законопроектів щодо внесення змін до Конституції

України) і наукових праць, діяльності суб'єктів політики щодо творення і зміни конституційно-правових норм та інститутів, а також політичних чинників, що на неї впливали.

У підрозділі 1.2. **“Конституційний процес як складова і різновид політичного процесу”** конституційний процес розглядається і визначається за аналогією з політологічним трактуванням політичного процесу. У загальному, широкому сенсі політичний процес визначається як вся сукупність дій суб'єктів політики в межах політичної системи суспільства чи у світі загалом. У такому значенні він охоплює всі явища, дії і події, що відбуваються у межах політичної системи певного суспільства чи у світі загалом, і є неперервним. У конкретнішому, вузькому значенні під політичним процесом розуміють сукупність послідовних дій суб'єктів політики щодо реалізації певної мети, пов'язаної з використанням публічної влади. У такому розумінні політичний процес є циклічним: він починається з висунення відповідної мети і завершується з її досягненням. Окремими політичними процесами як сукупностями послідовних дій суб'єктів політики є найрізноманітніші суспільні зміни: політичні революції, трансформації політичних систем, форм державного правління, державного устрою, типів політичного режиму, партійних і виборчих систем, процеси політичної соціалізації, прийняття і реалізації політичного рішення тощо.

Оскільки норми конституції як основного закону держави, галузі конституційного права загалом регулюють передусім політичні відносини у суспільстві, то конституційний процес як сукупна діяльність суб'єктів політики щодо творення і реалізації таких норм є також і політичним процесом, неперервною складовою політичного процесу у широкому сенсі. Водночас конституційний процес у вузькому сенсі, як і політичний, є циклічним: триває від ініціювання конституційних змін до їх реалізації.

Виходячи із зазначеного, в дисертації конституційний процес у широкому сенсі визначається як уся сукупна діяльність суб'єктів політики щодо створення та зміни конституцій в конкретній країні та у світі загалом, а у вузькому – як уся сукупна діяльність суб'єктів політики щодо прийняття першої чи нової або зміни чинної конституції держави. Конституційний процес у вузькому сенсі виступає як складова (цикл) неперервного конституційного процесу у широкому сенсі. Різновидом політичного процесу конституційний процес стає тоді, коли розглядається поряд з іншими політичними процесами: виборчим процесом, процесом прийняття і реалізації політичного рішення, процесом трансформації виборчої чи партійної системи тощо.

Конституційний процес у вузькому сенсі складається із низки стадій: ініціювання прийняття першої або нової конституції (чи

внесення змін до чинної конституції); розроблення проекту конституції (змін чинної конституції); обговорення проекту конституції (змін чинної конституції); прийняття конституції (внесення змін до чинної конституції); уведення в дію конституції (внесених до конституції змін). В дисертації докладно розкриваються особливості діяльності суб'єктів політики на кожній із цих стадій конституційного процесу.

Аналіз теоретико-методологічних засад дослідження конституційного процесу передбачає визначення і розмежування таких понять як “зміни конституції”, “конституційні зміни”, “реформа конституції”, “конституційна реформа”, “модернізація конституції”, “перегляд конституції”, “ревізія конституції”. Найзагальнішим із них є поняття “конституційні зміни”, яким доцільно позначати прийняття як нової конституції, так і нової редакції чинної конституції, а також внесення будь-яких змін до чинної конституції держави. Поняття “зміни конституції” є вузьким за обсягом - воно позначає тільки внесення змін до вже наявної конституції, у тому числі прийняття її нової редакції. Воно є родовим щодо понять “реформа конституції” і “модернізація конституції”. Поняття “конституційна реформа” і “реформа конституції” розрізняються так само, як і поняття “конституційні зміни” і “зміни конституції”: перше (“конституційна реформа”) позначає як заміну однієї конституції іншою (прийняття нової конституції), так і внесення змін до чинної конституції, друге (“реформа конституції”) – тільки внесення змін до чинної конституції.

Термін “модернізація” (“осучаснення”) може застосовуватися щодо прийнятих відносно давно конституцій і є недоречним щодо чинної Конституції України, оскільки за часом прийняття і змістом вона є однією із найсучасніших у світі. Так само некоректним є застосування щодо Конституції України терміну “ревізія” у значенні “перегляд”, “внесення змін”, оскільки в українській мові термін “ревізія” означає не просто перегляд чи будь-які зміни, а перегляд з відходом від основоположних засад, викривленням сутності.

У підрозділі 1.3. **“Особливості політологічного аналізу та основні методи дослідження конституційного процесу”** особливості політологічного аналізу конституційного процесу розкриваються через з'ясування спільного і відмінного в предметах політології і науки конституційного права. Політологія і наука конституційного права мають спільний об'єкт дослідження, яким виступають політичні відносини, як суспільні відносини, що складаються безпосередньо з приводу здобуття, утримання і використання публічної, передусім державної, влади. Проте вони як різні науки відрізняються за предметом дослідження. За всієї багатоманітності підходів у визначенні предмета політології вона так чи інакше пов'язується з вивченням політичної (публічної) влади та політики як діяльності щодо

її здобуття, утримання та використання. Предметом науки конституційного права є правове регулювання і функціонування суспільних відносин, що складаються з приводу засад організації суспільного життя, організації і функціонування державної влади та основ взаємовідносин держави і особи.

Відповідно, те у предметі науки конституційного права, що стосується політичної влади, політики є водночас і складовою предмета політології. Конституційні засади організації суспільного життя – це закріплені в конституції принципи, що лежать в основі правового регулювання економічних, соціальних, політичних і соціокультурних відносин у суспільстві. Складовою предмета політології, а отже, і політологічного аналізу конституційного процесу, є лише ті конституційні принципи, що лежать в основі правового регулювання політичних відносин у суспільстві: народного суверенітету; безпосереднього здійснення влади народом; народного представництва; виборності; поділу державної влади; політичної багатоманітності тощо.

Організація і функціонування державної влади охоплюють систему органів державної влади, їх компетенцію, взаємовідносини, порядок формування та здійснення ними функцій і повноважень. Така складова предмета науки конституційного права є водночас і складовою предмета політології, політологічного аналізу конституційного процесу. Виняток тут становить судова влада, яка має неполітичний характер – формується і функціонує без участі політичних партій та вищих органів державної влади, що формуються і діють за участі політичних партій (парламент, уряд), а тому, на думку дисертанта, виходить за межі політологічного аналізу конституційного процесу.

Основи взаємовідносин держави і особи, як третя складова предмета науки конституційного права, охоплюють права і свободи (особисті, економічні, соціально-економічні, соціальні, політичні, культурні) та обов'язки особи як людини і громадянина, обов'язки держави щодо визнання і гарантування таких прав і свобод. Складовою предмета політології, політологічного аналізу конституційного процесу є лише політичні права і свободи особи.

Відповідно, найважливішою особливістю політологічного аналізу конституційного процесу є те, що він охоплює лише політичну складову цього процесу: конституційні принципи, норми та інститути щодо засад організації політичного життя суспільства, організації і функціонування державної влади, політичних прав і свобод особи.

Другою важливою особливістю політологічного аналізу конституційного процесу є те, що він передбачає аналіз не тільки конституційних принципів, норм та інститутів, а й діяльності суб'єктів політики (органів державної влади – глави держави, парламенту, уряду,

органу судового конституційного контролю, політичних партій, громадян) щодо їх творення та реалізації.

У підрозділі охарактеризовано основні методи політологічного дослідження системний, структурно-функціональний, інституціональний, порівняльний та особливості їх застосування в аналізі конституційного процесу.

У другому розділі **“Об’єктивні та суб’єктивні передумови сучасного конституційного процесу в Україні”** виокремлено два підрозділи. У підрозділі 2.1. **“Сутність і зміст конституційної реформи 2004 року та її політичні наслідки”** розкривається об’єктивна необхідність внесення змін до прийнятої 1996 року Конституції України щодо організації і функціонування публічної влади в країні. Виокремлено три основні причини такої необхідності: відсутність балансу повноважень вищих органів держави в системі поділу влади, зосередження в руках Президента України не виправдано великого обсягу конституційних повноважень у всіх гілках державної влади, що загрожувало встановленням в країні авторитарного політичного режиму; слабкість і нестабільність уряду – Кабінету Міністрів України - через конституційне запровадження його подвійної політичної відповідальності – перед Президентом України і Верховною Радою України, настання якої означає відставку Кабінету Міністрів, формування Кабінету Міністрів безвідносно до наявності у Верховній Раді постійно діючої більшості, відсутність у Кабінету Міністрів ефективних конституційних засобів впливу на Президента України (інститут контрасигнатури) та Верховну Раду (інститут постановки урядом у парламенті питання про довіру); потреба в удосконаленні системи місцевого самоврядування, зокрема у формуванні районними та обласними радами власних виконавчих органів. Конституційна реформа 2004 року була зумовлена не тільки об’єктивно – необхідністю удосконалення конституційно визначеного механізму здійснення державної влади та місцевого самоврядування, а й суб’єктивно – прагненням кандидата на пост президента України В.Ющенка та політичних сил, які його підтримували, перемогти на президентських виборах у грудні 2004 року.

Сутністю конституційної реформи 2004 року є перехід України від президентсько-парламентарної до парламентарно-президентської форми державного правління як більш демократичної, а основним змістом – обмеження конституційних повноважень Президента України, передусім у сфері виконавчої влади, на користь Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. У результаті конституційної реформи Президент України втратив, зокрема, такі повноваження: призначати за згодою Верховної Ради України Прем’єр-міністра України; припиняти повноваження Прем’єр-міністра України

та приймати рішення про його відставку; призначати за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України та припиняти їхні повноваження на цих посадах; скасовувати акти Кабінету Міністрів України.

Перерозподіл повноважень зі здійснення державної влади викликало загострення відносин між главою держави, з одного боку, парламентом та урядом, з іншого, яке сталося не одразу після внесення змін до Конституції України, а після парламентських виборів, що відбулися у березні 2006 року, коли ці зміни набрали чинності. Президент України В.Ющенко вдавався до неконституційних засобів впливу на парламент та уряд: відмовлявся вносити за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України подання про призначення нею Прем'єр-міністра України; не підписував закони України після подолання Верховною Радою його вето щодо них; видавав укази про розпуск Верховної Ради за відсутності для цього конституційно визначених підстав; тиснув на Кабінет Міністрів через Раду національної безпеки і оборони України тощо. Такі дії глави держави були зумовлені не недосконалістю конституційної реформи 2004 року, а його намаганням діяти у межах своїх попередніх конституційних повноважень.

У підрозділі 2.2. **“Відновлення дії конституційних норм у редакції 1996 року”** зазначається, що новообраний Президент України В.Янукович та фактично очолювана ним Партія регіонів обмежились владних повноважень глави держави подолали через ініційоване ними і сумнівне під кутом зору конституційності рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року, яким було визнано неконституційним Закон України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, тобто скасовано конституційну реформу 2004 року, в результаті чого відбулося відновлення дії конституційних норм у редакції 1996 року. Опозиційні стосовно глави держави і Партії регіонів політичні сили розцінили скасування конституційної реформи 2004 року як узурпацію державної влади Президентом України В.Януковичем, який не обирався під повноваження глави держави в редакції Конституції України 1996 року.

Рішення Конституційного Суду України викликало негативну реакцію української і міжнародної громадськості. Венеціанська комісія визнала низький рівень його легітимності і закликала владу України до здійснення всеосяжної конституційної реформи, що спонукало Президента України В.Януковича ініціювати новий конституційний процес з перегляду Конституції України, який і став предметом даного дисертаційного дослідження.

Третій розділ **“Діяльність Конституційної Асамблеї як складова конституційного процесу”** складається з двох підрозділів. У підрозділі 3.1. **“Формування та теоретико-правова діяльність Конституційної Асамблеї”** докладно аналізується процес формування та діяльності Конституційної Асамблеї, утворенням якої Указом Президента України **“Про Конституційну Асамблею”** № 328/2012 від 17 травня 2012 року було започатковано сучасний конституційний процес в Україні. Згідно з указом Конституційна Асамблея утворена як спеціальний допоміжний орган при Президентові України з метою напрацювання пропозицій щодо змін до Конституції України на основі узагальнення практики реалізації Основного Закону України з урахуванням досягнень та тенденцій розвитку сучасного конституціоналізму.

Основними завданнями Конституційної Асамблеї було, зокрема, визначено: узагальнення практики реалізації Конституції України, пропозицій і рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням досягнень і тенденцій сучасного конституціоналізму; підготовка та схвалення Концепції внесення змін до Конституції України, подання її Президентові України; підготовка на основі Концепції внесення змін до Конституції України законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України та попереднє його (їх) схвалення.

У дисертації аналізуються діяльність Конституційної Асамблеї, опубліковані наукові праці та різного роду наукові обговорення у контексті цієї діяльності, особлива увага звертається на те, що Конституційна Асамблея (зазвичай такий орган має назву **“Конституційна комісія”**) була створена одноособово Президентом України, без участі парламенту та інших вищих органів державної влади, яким тільки запропоновано подати кандидатури до складу цього органу. Такий порядок утворення Конституційної Асамблеї означав, що визначальний вплив на її діяльність справлятиме саме Президент України. Однак такого змістового визначального впливу не було через невизначеність політичного майбутнього самого В.Януковича - того, чи буде він переобраний на пост Президента України. Тому поза межами теоретико-правової діяльності Конституційної Асамблеї залишилися найважливіші питання реформування Конституції України, які стосувалися перерозподілу конституційних повноважень між вищими органами державної влади, обмеження повноважень Президента України.

Підтвердженням цього є підготовлений Конституційною Асамблеєю і винесений для широкого громадського обговорення проект Концепції внесення змін до Конституції України, який докладно аналізується в підрозділі 3.2. **“Доцільність та обмеженість**

пропозицій Конституційної Асамблеї щодо внесення змін до Конституції України”.

Сформований Президентом України склад Конституційної Асамблеї здійснив тотальний перегляд Конституції України, положень усіх її розділів. Розробляючи Концепцію, конкретні члени Конституційної Асамблеї виходили із власних уявлень про проблеми конституційно-правового регулювання та шляхи їх розв’язання. У Концепції міститься низка слухних пропозицій щодо: обмеження депутатської недоторканності; спрощення конституційної процедури імпичменту Президента України; схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України одночасно з формуванням його складу; призначення на посади та звільнення з посад голів місцевих державних адміністрацій Кабінетом Міністрів України; створення обласними та районними радами власних виконавчих органів; вилучення з переліку повноважень Конституційного Суду України повноваження щодо офіційного тлумачення законів України; позбавлення Конституційного Суду України права здійснювати конституційний контроль щодо закону України про внесення змін до Конституції України, який набрав чинності.

Проте розробники Концепції обійшли увагою найважливіші проблеми: необхідності обмеження повноважень Президента України, передусім у сфері виконавчої влади; підвищення ролі Кабінету Міністрів України у розробленні і здійсненні державної політики, посилення його незалежності від Президента України; подолання дуалізму виконавчої влади; децентралізації публічної влади в Україні через чітке розмежування функцій державної влади і місцевого самоврядування.

Зокрема, в Концепції обґрунтовано “пропонується розширити повноваження Верховної Ради України щодо формування складу Кабінету Міністрів України і здійснення контролю за його діяльністю...”, проте не запропоновано скасувати повноваження Президента України щодо: припинення повноважень Прем’єр-міністра України та прийняття рішення про його відставку; призначення Прем’єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади та припинення їхніх повноважень на цих посадах; скасування актів Кабінету Міністрів України; не передбачено: обмеження права Президента України застосовувати вето щодо законів, прийнятих Верховною Радою України (заміни сильного вето, яке долається двома третинами від конституційного складу парламенту, на слабке, що долається більшістю від конституційного складу парламенту); посилення впливу Прем’єр-міністра України на видані Президентом України акти через інститут контрасигнації; розширення правових підстав для усунення

Верховною Радою України Президента України з поста в порядку імпичменту.

Водночас у Концепції пропонується встановити в Конституції України низку інститутів, у яких немає необхідності: скасувального референдуму за народною ініціативою (“народного вето”); дорадчого опитування (плебісциту); народної законодавчої ініціативи; інтерпеляції; конструктивного вотуму недовіри; конституційної скарги.

Четвертий розділ **“Масові акції протесту (Євромайдан) як чинник конституційного процесу”** містить два підрозділи. У підрозділі 4.1. **“Об’єктивні і суб’єктивні політичні чинники виникнення та перебігу масових акцій протесту взимку 2013/2014 років”** наголошується, що скасуванням конституційної реформи 2004 року і наділенням тим самим глави держави додатковими широкими повноваженнями узурпація державної влади Президентом України В.Януковичем та очолюваною ним політичною силою не обмежилася. Продовженням цього процесу стали: переформатування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України шостого скликання на основі Партії регіонів за індивідуальної участі народних депутатів, не передбаченої Конституцією України (Конституційний Суд України своїм спірним рішенням від 6 квітня 2010 року визнав таку участь конституційною); реформа судоустрою України, здійснена Законом України “Про судоустрій і статус суддів” № 2453-VI від 7 липня 2010 року, яка передбачала обмеження повноважень Верховного Суду України і фактичне посилення впливу Президента України на функціонування судової влади; пристосування виборчої системи до потреб політичного правління Президента України В.Януковича та Партії регіонів шляхом заміни пропорційної виборчої системи змішаною пропорційно-мажоритарною (Законом України “Про вибори народних депутатів України” № 4061-VI від 17 листопада 2011 року); прийняття Закону України “Про всеукраїнський референдум” № 5475-VI від 6 листопада 2012 року, який всупереч Конституції України передбачав можливість прийняття Конституції України та внесення змін до чинної Конституції України шляхом всеукраїнського референдуму за народною ініціативою без участі Верховної Ради України. Влада вдалася і до судового переслідування своїх політичних суперників.

Зосередження державної влади в руках Президента України В.Януковича та фактично очолюваної ним Партії регіонів викликали активізацію спротиву політичної опозиції у Верховній Раді України у складі Всеукраїнського об’єднання “Батьківщина”, Політичної партії “УДАР Віталія Кличка” та Всеукраїнського об’єднання “Свобода”. Однією із найгучніших політичних кампаній опозиції стала акція протесту під гаслом “Вставай, Україно!”, яка відбулася у більшості

обласних центрів України. Активізація боротьби політичної опозиції проти чинної влади відбулася після оголошення Кабінетом Міністрів України 21 листопада 2013 року про відмову від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Відмова від асоціації з ЄС викликала невдоволення широких верств населення центральних і західних регіонів України, орієнтованого на таку асоціацію. Невдоволення стало головним суб'єктивним чинником початку в столиці України масових акцій протесту проти чинної влади, які різко радикалізувалися після жорсткого силового розгону міліцією мітингувальників на Майдані Незалежності в місті Києві в ніч з 29 на 30 листопада 2013 року.

У дисертації докладно аналізується перебіг масових акцій протесту у столиці України – до розстрілів мітингувальників 18-20 лютого 2014 року і підписання Президентом України В.Януковичем і представниками політичної опозиції за участі міжнародних посередників 21 лютого 2014 року Угоди про врегулювання кризи в Україні, після укладення якої через втечу з України Президента України В.Януковича, Прем'єр-міністра України М.Азарова, міністрів, керівників Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України влада фактично перейшла до рук політичної опозиції.

У підрозділі 4.2. **“Конституційно-правові наслідки масових акцій протесту”** зазначається, що головним конституційно-правовим наслідком масових акцій протесту стало відновлення дії Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, тобто конституційної реформи 2004 року. Це було зроблено шляхом прийняття Верховною Радою України Закону України “Про відновлення дії окремих положень Конституції України” № 742-VII від 21 лютого 2014 року. Докладно про сутність і зміст конституційної реформи мова йде у другому розділі дисертації.

Законом України “Про відновлення дії окремих положень Конституції України” було відновлено також дію Закону України “Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” № 2952-VI від 1 лютого 2011 року (закон продовжив строк повноважень виборних органів державної влади та органів місцевого самоврядування з чотирьох до п'яти років та уточнив строки проведення чергових виборів таких органів – вони мають відбуватися в кінці п'ятого року повноважень), а також Закону України “Про внесення змін до статті 98 Конституції України” № 586-VII від 19 вересня 2013 року, який наділив Рахункову палату повноваженням здійснювати контроль також і за надходженням коштів до Державного бюджету України. Необхідність відновлення дії цих

законів зумовлювалася тим, що ними вносилися зміни до Конституції України в редакції 1996 року, дія якої була відновлена рішенням Конституційного Суду України про визнання неконституційним Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, а потрібно було, щоб вони стали складовими і Конституції України у відновленій редакції 2004 року. Зміна влади в Україні і самої Конституції України відбулася у спосіб, не визначений Конституцією України.

П’ятий розділ дисертації має назву **“Розвиток конституційного процесу за умов політичного конфлікту та збройної агресії на сході України”**. У підрозділі 5.1. **“Розгортання політичного конфлікту та збройної агресії на сході України”** розділу зазначається, що перехід державної влади до політичної опозиції активізував протестні виступи населення південних і східних областей України. Протестувальники почали захоплювати адміністративні будівлі в обласних центрах, організовуватися для спротиву новій владі. Головною вимогою протестувальників стала федералізація України з метою підвищення самостійності регіонів у вирішенні економічних і соціальних питань, послаблення залежності від центру. Особливо радикальними протестні настрої були в Донецькій і Луганській областях, де очільники сепаратистів проголосили утворення незалежних “Донецької Народної Республіки” і “Луганської Народної Республіки” і заявили про бажання об’єднатися в “Новоросію” та увійти до складу Росії.

Від початку конфлікту на Донбасі у ньому на боці сепаратистів приховано чи відкрито брали участь громадяни Російської Федерації, відкрито – як “добровольці”, “відпускники”, як їх називала офіційна російська сторона, а то й як звичайні авантюристи. З метою збереження територіальної цілісності України та подолання терористичної загрози указом Президента України (Виконуючого обов’язки Президента України О.Турчинова) від 14 квітня 2014 року було оголошено проведення на території Донецької та Луганської областей України антитерористичної операції. Коли на кінець серпня 2014 року в результаті проведення антитерористичної операції підрозділи Збройних Сил України та добровольчі батальйони звільнили від збройних формувань сепаратистів більшу частину території Донбасу, збройні формування РФ вдалися до агресії - відкрито перейшли через неконтрольовану Україною частину російсько-українського кордону і зайшли на територію України.

Через втечу у лютому 2014 року Президента України В.Януковича з країни 25 травня 2014 року в Україні відбулися позачергові вибори Президента України, на яких вже у першому турі на пост Президента України було обрано П.Порошенка. 26 жовтня 2014 року, після дострокового припинення Президентом України повноважень

Верховної Ради України сьомого скликання через несформованість у ній коаліції депутатських фракцій, відбулися позачергові вибори народних депутатів України.

Політичний конфлікт на сході України, зміна політичного керівництва держави вплинули на подальший перебіг конституційного процесу в Україні. Основний зміст підрозділу 5.2. **“Політичний конфлікт на сході України як чинник конституційного процесу”** становить докладний аналіз внесеного Президентом України П.Порошенком до Верховної Ради України законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)” від 26 червня 2014 року, зокрема положення законопроекту щодо: вільного мандата народного депутата України (скасування норми про дострокове припинення повноважень народного депутата України, обраного від політичної партії чи виборчого блоку політичних партій, у разі невходження його до складу депутатської фракції цієї політичної партії чи виборчого блоку або його виходу із складу такої фракції); формування у Верховній Раді України парламентської коаліції (із можливістю входження до складу такої коаліції народних депутатів на індивідуальній основі); скасування інституту місцевих державних адміністрацій та надання обласним і районним радам права формувати власний виконавчий орган (з метою децентралізації влади); запровадження інституту представника Президента України на обласному і районному рівнях.

У законопроекті виразно проявилось прагнення Президента України до розширення повноважень Президента України щодо призначення на посаду та звільнення з посади керівників багатьох центральних органів виконавчої влади (Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, Голови Служби безпеки України, Голови Державного бюро розслідувань, голів і членів національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій у сферах зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг), а також Генерального прокурора України. Підпорядкування силових структур Президенту України диктувалося потребами боротьби з проявами сепаратизму та збройною агресією Росії на сході України.

Поданий Президентом України П.Порошенком законопроект “Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)” від 26 червня 2014 року, критично сприйнятий у Верховній Раді України, був відкликаний із парламенту. Складовою конституційного процесу на цьому етапі стало також попереднє схвалення Верховною Радою України 5 лютого

2015 року поданого Президентом України П.Порошенком законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів)”, питання про остаточне прийняття якого було відкладено фактично на невизначений час.

Наступний етап сучасного конституційного процесу в Україні аналізується в шостому розділі дисертації **“Діяльність Конституційної Комісії як складова нового етапу конституційного процесу”**. Розділ складається із двох підрозділів. У підрозділі 6.1. **“Формування та діяльність Конституційної Комісії”** зазначається, що потреба у продовженні конституційного процесу зумовлювалась необхідністю децентралізації влади з урахуванням особливостей окремих районів Донецької та Луганської областей, передбаченим Мінськими домовленостями у т. зв. “нормандському форматі” (Україна, Росія, Німеччина, Франція) щодо мирного врегулювання збройного конфлікту на сході України. Конституційна Комісія була створена Президентом України П.Порошенком указом “Про Конституційну Комісію” № 119/2015 від 3 березня 2015 року як спеціальний допоміжний орган при Президентові України з метою напрацювання узгоджених пропозицій щодо змін до Конституції України. Згідно із затвердженим указом Положенням про Конституційну Комісію до її основних завдань, зокрема, належать: узагальнення практики виконання норм Конституції України, пропозицій щодо її вдосконалення з урахуванням сучасних викликів та потреб суспільства; напрацювання узгоджених пропозицій щодо проведення конституційної реформи в Україні; підготовка за результатами широкого громадського та професійного обговорення законопроекту (законопроектів) щодо внесення змін до Конституції України. Указом Президента України “Питання Конституційної Комісії” № 190/2015 від 31 березня 2015 року було затверджено персональний склад Конституційної Комісії.

Утворення Конституційної Комісії аналогічно тому, як раніше була утворена Конституційна Асамблея, - указом Президента України, а не рішенням Верховної Ради України, дає підстави вважати, що саме глава держави справлятиме визначальний вплив як на діяльність цього органу, так і на зміст запропонованих ним конституційних змін. Президент України вже у своєму виступі на першому засіданні Конституційної Комісії 6 квітня 2015 року визначив три пріоритети конституційних змін: децентралізацію; удосконалення конституційних засад правосуддя; удосконалення конституційного регулювання прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. На відміну від Конституційної Асамблеї, завданням якої було розроблення законопроекту (законопроектів) зі здійснення всеосяжної

конституційної реформи, Конституційна Комісія має поетапно розробляти законопроекти про внесення змін до Конституції України відповідно до визначених Президентом України пріоритетів. У підрозділі аналізуються діяльність Конституційної Комісії, виступи її представників з питань реформи Конституції України.

У підрозділі 6.2. **“Децентралізація влади в контексті нового етапу конституційного процесу”** докладно аналізується підготовлений Конституційною Комісією і внесений Президентом України до Верховної Ради України 1 липня 2015 року законопроект **“Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)”**. Як головну особливість законопроекту виокремлено те, що ним передбачено децентралізацію влади на рівні не вищого (області), а нижчого (громади – населені пункти та їх добровільні об’єднання в територіальні громади) рівня. Базовим рівнем децентралізації визнано саме громади, яким передаються додаткові (до наявних) функції і повноваження, а також значні фінансові ресурси щодо їх здійснення (у тому числі за рахунок загальнодержавних податків). Проте такі додаткові функції і повноваження конституційно не визначено, мається на увазі, що вони надалі будуть надаватися законами.

Найважливішою конституційною зміною на районному і обласному рівнях є наділення районних і обласних рад правом формувати власні виконавчі органи, функції яких раніше виконували, відповідно, районні та обласні державні адміністрації, інститути яких, у тому числі посади їх голів, скасовуються. Натомість місцевих державних адміністрацій запроваджується інститут префектів, головною функцією яких є здійснення нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування з можливістю зупинення дії їхніх актів з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду.

Розширення функцій і повноважень місцевого самоврядування конституційні зміни передбачають в основному потенційно, водночас конституційно значно розширюються можливості глави держави щодо безпосереднього чи опосередкованого впливу на здійснення місцевого самоврядування. Президент України наділяється повноваженнями: призначати на посаду та звільняти з посади за поданням Кабінету Міністрів України префектів; скасовувати акти префектів із конституційно визначеного кола повноважень; зупиняти у визначених випадках дію актів місцевого самоврядування; тимчасово зупиняти повноваження голови громади, складу місцевої ради та призначати тимчасового державного уповноваженого; звертатися з поданням до Верховної Ради України щодо дострокового припинення повноважень голови громади, місцевої ради та призначення їх позачергових виборів.

Зосередження основних повноважень зі здійснення місцевого самоврядування на рівні громад, широкі повноваження Президента України щодо впливу на місцеве самоврядування дають підстави вважати, що на підготовку законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)” значний вплив справили прояви сепаратизму на сході України та потенційні загрози їх виникнення в інших регіонах країни.

Попереднє схвалення Верховною Радою України законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)” відбулося 31 серпня 2015 року і супроводжувалося гострим політичним протистоянням у самому парламенті та навколо нього. При цьому заперечення викликав не основний зміст законопроекту, а наявність у його перехідних положеннях пункту про те, що “Особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей визначаються окремим законом” (п.18), проти якого категорично виступали радикально налаштовані політичні сили у парламенті та суспільстві. Відкладення прийняття законопроекту після його попереднього схвалення фактично на невизначений час стало підставою для завершення дисертаційного дослідження сучасного конституційного процесу в Україні, оскільки наступна складова цього процесу, що стосується внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, виходить за межі предмета дослідження.

ВИСНОВКИ

Політологічний аналіз сучасного конституційного процесу в Україні дає змогу зробити наступні основні висновки.

1. Поняття “конституційний процес” доцільно використовувати у широкому сенсі – для позначення всієї сукупної діяльності суб’єктів політики щодо створення та зміни конституцій в конкретній країні та у світі загалом, і у вузькому – для позначення всієї сукупної діяльності суб’єктів політики щодо прийняття першої чи нової або зміни чинної конституції держави. Конституційний процес у широкому сенсі є неперервним, у вузькому – циклічним: триває від ініціювання конкретних конституційних змін до їх прийняття та уведення в дію і є складовою конституційного процесу в широкому сенсі. Основними стадіями конституційного процесу у вузькому сенсі є: ініціювання прийняття конституції (змін конституції); розроблення проекту конституції (змін конституції); обговорення проекту конституції (змін

конституції); прийняття конституції (внесення змін до конституції); уведення в дію конституції (змін конституції). Відповідно до розуміння конституційного процесу у вузькому сенсі та визначення його стадій сучасний конституційний процес в Україні формально розпочався із утворення Президентом України В.Януковичем Конституційної Асамблеї у травні 2012 року.

2. Основні особливості політологічного аналізу конституційного процесу полягають, по-перше, у тому, що він охоплює лише політико-правову складову конституційного процесу: конституційні принципи, норми та інститути щодо засад організації політичного життя суспільства, організації і функціонування публічної, передусім державної, влади, політичних прав і свобод громадян, по-друге, у тому, що він охоплює дослідження не тільки конституційних норм та інститутів, а й діяльність суб'єктів політики щодо їх створення та уведення в дію.

3. Попередній конституційний процес в Україні, як етап загального конституційного процесу в країні, завершився конституційною реформою 2004 року, сутністю якої є перехід України від президентсько-парламентарної до парламентарно-президентської форми державного правління як більш демократичної, а змістом – обмеження конституційних повноважень Президента України, перерозподіл повноважень зі здійснення державної влади на користь Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України. Політична нестабільність у країні і загострення суперечностей у відносинах між главою держави, парламентом та урядом після конституційної реформи 2004 року зумовлювалися не розбалансуванням системи стримувань і противаг, а передусім суб'єктивним чинником – небажанням Президента України В.Ющенка змиритися з обмеженням його конституційних повноважень, через що він вдавався до використання неконституційних засобів впливу на парламент та уряд.

4. Сумнівне під кутом зору конституційності рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року про визнання неконституційним Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року, тобто фактичне скасування ним конституційної реформи 2004 року, було ініційоване і реалізоване з метою розширення обсягу конституційних повноважень Президента України В.Януковича. Рішення Конституційного Суду України викликало негативну реакцію української і міжнародної громадськості, що спонукало Президента України В.Януковича ініціювати конституційний процес з перегляду Конституції України, розпочавши його зі створення спеціального допоміжного органу - Конституційної Асамблеї.

5. Діяльність Конституційної Асамблеї супроводжувалася невизначеністю її головного завдання: які саме принципові зміни щодо організації і функціонування державної влади потрібно внести до

Конституції України. Основні з таких змін мали полягати у значному обмеженні конституційних повноважень Президента України у сфері виконавчої влади, передусім щодо формування і функціонування Кабінету Міністрів України, тобто у поверненні до здійсненого конституційною реформою 2004 року. Проте запропонувати такі зміни Конституційна Асамблея не могла в принципі, оскільки була створена самим Президентом України В.Януковичем, який не мав наміру обмежувати свої конституційні повноваження, сподіваючись бути переобраним на наступний термін. Тому Конституційна Асамблея зосередила свою діяльність на другорядних питаннях щодо конституційних змін.

6. У підготовленому Конституційною Асамблеєю і винесеному на широке громадське обговорення проекті Концепції внесення змін до Конституції України сформульовано низку слухних пропозицій щодо: обмеження депутатської недоторканності; спрощення конституційної процедури імпичменту Президента України; схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України одночасно з формуванням його складу; призначення на посади та звільнення з посад голів місцевих державних адміністрацій Кабінетом Міністрів України; створення обласними та районними радами власних виконавчих органів; вилучення з переліку повноважень Конституційного Суду України повноваження щодо офіційного тлумачення законів України; позбавлення Конституційного Суду України права здійснювати конституційний контроль щодо закону України про внесення змін до Конституції України, який набрав чинності. Проте у проекті Концепції не передбачено скасування повноважень Президента України щодо: припинення повноважень Прем'єр-міністра України та прийняття рішення про його відставку; призначення Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади та припинення їхніх повноважень на цих посадах; скасування актів Кабінету Міністрів України; не запропоновано: обмеження права Президента України застосовувати вето щодо законів, прийнятих Верховною Радою України (заміни сильного вето, яке долається двома третинами від конституційного складу парламенту, на слабке, що долається більшістю від конституційного складу парламенту); посилення впливу Прем'єр-міністра України на видані Президентом України акти через інститут контрасигнації; розширення правових підстав для усунення Верховною Радою України Президента України з поста в порядку імпичменту. Водночас у проекті Концепції пропонується встановити в Конституції України низку інститутів, у яких немає необхідності.

7. Після обрання у лютому 2010 року В.Януковича на пост Президента України ним та фактично очолюваною ним Партією регіонів,

на основі фракції якої формувалася більшість у Верховній Раді України, безпосередньо (через прийняття відповідних законів) або опосередковано (через Конституційний Суд України) було здійснено низку політико-правових заходів щодо зосередження в їхніх руках державної влади та гарантування її утримання в майбутньому, зокрема значне розширення конституційних повноважень Президента України В.Януковича через визнання Конституційним Судом України неконституційності Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року і тим самим повернення до конституційних норм в редакції 1996 року;

8. Зосередження влади в руках Президента України В.Януковича та керівництва Партії регіонів активізувало боротьбу політичної опозиції у складі політичних партій Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”, Український демократичний альянс за реформи [УДАР] Віталія Кличка, Всеукраїнське об'єднання “Свобода”. Різка радикалізація політичної опозиції відбулася у зв'язку із заявою 21 листопада 2013 року Кабінету Міністрів України про відмову від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що викликало невдоволення значної частини населення країни і дало поштовх масовим акціям протесту в Києві на Майдані Незалежності проти чинної влади. Головною політичною вимогою опозиції стала відставка Кабінету Міністрів України, очолюваного Прем'єр-міністром М.Азаровим, на що не погоджувалися ні Президент України, ні парламентська більшість у Верховній Раді України.

9. Головним конституційно-правовим наслідком масових акцій протесту і приходу до влади політичної опозиції стало відновлення дії норм Конституції України в редакції Закону України “Про внесення змін до Конституції України” № 2222-IV від 8 грудня 2004 року шляхом прийняття Верховною Радою України Закону України “Про відновлення дії окремих положень Конституції України” № 742-VII від 21 лютого 2014 року. Повернення до конституційної реформи 2004 року було здійснено у спосіб, не визначений Конституцією України.

10. Масові акції протесту взимку 2013/2014 років у столиці, західних та центральних областях України, що завершилися переходом державної влади до політичної опозиції, знайшли своєрідне продовження в Криму, південних і східних областях України. Своєрідність таких акцій полягала у тому, що вони були спрямовані вже проти нової влади і тією чи тією мірою, так чи інакше підтримувалися Росією. В Донецькій і Луганській областях, де протестні акції були найрадикальнішими, головною вимогою протестувальників була федералізація України з метою надання більшої самостійності регіонам у вирішенні економічних і соціальних питань.

11. Заходом щодо подальшої демократизації України, відповідно на об'єктивну потребу в децентралізації влади стало подання Президентом

України П.Порошенком до Верховної Ради України законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)” від 26 червня 2014 року. У законопроекті поряд із заходами щодо децентралізації влади виразно проявилось прагнення Президента України до розширення його потенційних конституційних можливостей і повноважень щодо впливу на здійснення державної влади. Законопроект, критично сприйнятий у Верховній Раді України, був відкликаний із парламенту.

12. Новий етап у розвитку сучасного конституційного процесу в Україні розпочався з утворення Президентом України П.Порошенком на початку березня 2015 року Конституційної Комісії з метою напрацювання нею узгоджених пропозицій щодо змін до Конституції України та підготовки законопроектів щодо внесення змін до Конституції України. На відміну від Конституційної Асамблеї, яка мала розробляти законопроект (законопроекти) щодо перегляду Конституції України загалом, завданням Конституційної Комісії стало розроблення законопроектів щодо поетапного внесення змін до Основного Закону. На трьох таких етапах зміни мали полягати в децентралізації влади, удосконаленні конституційних засад правосуддя та удосконаленні конституційного регулювання прав, свобод і обов’язків людини та громадянина. Тим самим сучасний конституційний процес в Україні набув невизначеності щодо часу його завершення.

13. Головною особливістю законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)”, розробленого Конституційною Комісією і внесеного Президентом України П.Порошенком до Верховної Ради України 1 липня 2015 року, є визнання базовим рівнем децентралізації влади громад – спільнот жителів населених пунктів та їх добровільних об’єднань, яким мають передаватися додаткові функції і повноваження, а також фінансові ресурси щодо їх здійснення. Такі додаткові функції і повноваження конституційно не визначено, мається на увазі, що надалі вони встановлюватимуться законами. На районному та обласному рівнях децентралізація передбачає: скасування інституту місцевих державних адміністрацій, запровадження інституту префектів, які здійснюватимуть виконавчу владу та нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування, наділення районних і обласних рад повноваженням формувати власні виконавчі органи. Водночас конституційні зміни передбачають значне розширення повноважень Президента України щодо впливу на місцеве самоврядування. На процес розгляду і прийняття Верховною Радою України законопроекту щодо децентралізації влади визначальний вплив справили не його основний зміст, а наявність у Перехідних положеннях законопроекту пункту про те, що особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах

Донецької і Луганської областей визначаються окремим законом, який категорично відкидався частиною складу парламенту і націоналістично налаштованими політичними силами за його межами. Попереднє схвалення Верховною Радою України законопроекту “Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)” супроводжувалося протистоянням у самому парламенті та трагічними подіями за його межами, що зумовило відстрочення прийняття законопроекту з метою роз’яснення його змісту та узгодження положень законопроекту з різними політичними силами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

- монографія:

1. Колюх В.В. Сучасний конституційний процес в Україні: Політологічний аналіз: монографія / В.В.Колюх. – К.: ВЦ «Академія», 2015. – 272 с.

- статті у фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

2. Колюх В. Конституційний процес як різновид політичного процесу /В.Колюх// Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія Філософія. Політологія. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», – Випуск 1, – 2015. – С. 114–116.

3. Колюх В. Конституційний процес як об’єкт політологічного аналізу / В. Колюх// Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет» Випуск 26.– 2015.– С.131–137.

4. Колюх В. Участь парламенту в формування уряду як спосіб реалізації установчої функції (міжнародна практика та українські реалії) /В. Колюх// Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Серія. Політологія. Соціологія. Право. – Випуск 2. – 2015.– С. 117–123.

5. Колюх В. До питання оптимізації Верховної Ради України/ В.Колюх // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць/Гол.ред. В.М.Вашкевич.– К.: ВІР УАН, 2016.– Випуск 107.– С. 416–419.

6. Колюх В. Деполітизація судової влади як складова реформи судоустрою в Україні / В.Колюх // Держава і право: Збірник наукових праць. Серія: Політичні науки. – Випуск 71. Ін.- т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Вид-во «Юридична думка»,– 2016.– С.105–117.

- статті у фахових виданнях України:

7. Колюх В. Проблема політичної відповідальності державної влади в Україні у контексті реалізації конституційної реформи /В. Колюх// Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Випуск 17. –2009.– С.91–96.

8. Колюх В. Формування трипартійної системи в Україні: передумови й перспективи / В.Колюх // Віче. – 2009. – №10 – С.18–20.

9. Колюх В. Прямі президентські вибори в Україні: за і проти / В.Колюх // Віче. – 2009. – №18 – С.20–22.

10. Колюх В. Теоретичні засади дослідження політичної стабільності / В. Колюх // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 43. – 2009.– С.96–105.

11. Колюх В. Поділ державної влади як потенційний чинник політичної нестабільності / В.Колюх // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 44. – 2009.– С.189–200.

12. Колюх В. Екстремізм як прояв політичної нестабільності в Україні /В.Колюх// Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія Філософія. Політологія. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», – Випуск 106, – 2012. – С. 81–82.

13. Колюх В. Бікамералізм: європейська традиція та українські перспективи / В.Колюх // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 61.– 2012.– С.113–120.

14. Колюх В. Трансформація форми державного правління в контексті конституційних змін в Україні / В.Колюх// Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 78.– 2015.– С.374–384.

15. Колюх В. Самоврядні підвалини української державності/ В.Колюх // Держава і право: Збірник наукових праць. Серія: Політичні науки. – Випуск 67. Ін.- т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Вид-во «Юридична думка», – 2015.– С.119–129.

16. Колюх В. Законодавча функція парламентів та практика її реалізації в зарубіжних країнах / В. Колюх // Держава і право: Збірник наукових праць. Серія: Політичні науки. – Випуск 68. Ін.- т держави і

права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Вид-во «Юридична думка»,– 2015.– С.135–148.

**статті в наукових періодичних виданнях інших держав з
напрямом, за яким підготовлено дисертацію:**

17. Колюх В. Дуализм исполнительной власти: конституционные предпосылки и средства ограничения / В.Колюх // Право и политика. Научный журнал. – М.: NOTA BENE, – №6/2015 – С. 759-765.

18. Колюх В. Особенности института президента в Украине и Республике Молдова (статья первая) / В.Колюх // *Legea și viața* («Закон и Жизнь»). Международный научно-практический правовой журнал.– Кишинэу, Молдова, – 2015. – №2, – С. 47-51.

19. Колюх В. Особенности института президента в Украине и Республике Молдова (статья вторая) / В.Колюх // *Legea și viața* («Закон и Жизнь»). Международный научно-практический правовой журнал. – Кишинэу, Молдова, – 2015. – №3, – С. 44-48.

20. Колюх В. Конституционный процесс как составная часть и разновидность политического процесса / В.Колюх // *Law and Politology* («Право и политология»). Международный научный журнал. – Кишинэу, Молдова,– 2015.– №30 – С.49–54.

21. Колюх В. Особливості бюджетної децентралізації влади у зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / В.Колюх // *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*, 03 (07), – 2015. – pp. 51-64. Режим доступу: <http://sp-sciences.io.ua/s2288038/>

22. Колюх В. Політична відповідальність в контексті децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс]/ В.Колюх // *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*, 01 (09), – 2016. – pp. 112-121. Режим доступу: <http://sp-sciences.io.ua/s2304953/>

- статті у наукових виданнях України: праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

23. Колюх В. Актуальні напрями реформування Конституції України в контексті політичних викликів сучасності / В.Колюх // *Віче*. – 2012. – №8 – С.10 – 13.

24. Колюх В. Інститут президентства в Україні як об'єкт конституційного процесу / В.Колюх // *Віче*. – 2012. – №11 – С.5 – 7.

25. Колюх В. Звуження через розширення: правовий статус Президента України в контексті конституційних змін / В.Колюх // *Віче*. – 2014. - №23– С.9-12.

26. Колюх В. Депутатська недоторканість: зарубіжний досвід і українські проблеми / В.Колюх // Віче. – 2015. – №3 – С.52– 56.
27. Колюх В. Невідповідальність і недоторканість як принципи конституційного статусу глави держави / В.Колюх // Віче. – 2015. – №5 – С.17– 19.
28. Колюх В. Регіоналізм як одна з форм децентралізації влади в Україні / В.Колюх // Віче. – 2015. – №7– С.34– 37.
29. Колюх В. Конституційне *déjà vu* / В.Колюх // Віче. – 2015. – №10 – С.13-17.
30. Колюх В. Бюджетно-фінансова функція в системі контрольних повноважень парламенту (міжнародна практика та українські реалії) / В.Колюх // Віче. – 2015. – №13– С.30–34.
31. Колюх В. Представник Президента чи уряду? / В.Колюх // Віче. – 2015. - №14 – С.9– 13.
32. Колюх В. Конституційно-правова відповідальність та державний примус у конституційному праві України / В. В. Колюх // Наше право. - 2015. - № 3. – С. 24-30.

- тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях:

33. Колюх В.В. Політичні цілі демократичних виборів/ В.Колюх // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету-2012» 18-19 квітня 2012р.: [матеріали доповідей та виступів] / ред.кол.: А.Є. Конверський та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Ч. 10. – С.99–100.
34. Колюх В.В. Судові функції парламентів у контексті поділу влади / В.Колюх // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету-2015» 21-22 квітня 2015р.: [матеріали доповідей та виступів] / ред.кол.: А.Є. Конверський та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. – Ч. 10. – С.24–26.
35. Колюх В. Обрання глави держави як спосіб реалізації установчої функції парламенту /В.Колюх// Міжнародна наукова конференція «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» 10-11 квітня 2015 р.- У 2 частинах- К: Центр правових наукових досліджень, 2015.–частина І.– С.29–32.
36. Колюх В. Інститут розпуску парламенту в системі стримувань та противаг /В.Колюх// Міжнародна наукова конференція «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса,

Україна, 15-16 травня 2015 р.) Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», – 2015.– С.24–26.

37. Колюх В. Конституційний процес в Україні: перезавантаження /В.Колюх// Соціальні та політичні конфігурації модерну: політична влада в Україні та світі: матеріали IV міжнар.наук.-прак. конф., м. Київ, 3-4 червня 2015 р./укладачі: Г.Дерлуг'ян, А.А. Мельниченко, П.П. Кутуєв, А.О.Мігалуш. – К.: Талком, 2015.– С.355–357.

38. Колюх В. Інтерпеляція як форма парламентського контролю уряду /В.Колюх// Міжнародне та національне законодавства: способи удосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 3-4 квітня 2015 р.– Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015.– С.37–39.

39. Колюх В. Парламентський індемнітет як гарантія депутатської діяльності /В.Колюх// Міжнародна наукова конференція «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» (м. Кошице, Словацька Республіка, 27-28 лютого 2015 р.) – Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Košice, Slovenská Republika, 2015.– С.51–54.

АНОТАЦІЯ

Колюх В.В. Сучасний конституційний процес в Україні (політологічний аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. - Київ, 2016.

У дисертації сучасний конституційний процес в Україні розглядається як частина загального процесу ініціювання і внесення системних змін до Конституції України, що хронологічно охоплює період від створення Президентом України Конституційної Асамблеї у травні 2012 року і до попереднього схвалення Верховною Радою України у серпні 2015 року законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади.

Визначаються особливості політологічного аналізу конституційного процесу, які полягають у дослідженні лише тих конституційних принципів, норм та інститутів, які регулюють політичні відносини у суспільстві, а також діяльності суб'єктів політики щодо їх творення та реалізації.

Розкриваються об'єктивні та суб'єктивні передумови сучасного конституційного процесу в Україні. Аналізується діяльність Конституційної Асамблеї як складова конституційного процесу. З'ясовується вплив масових акцій протесту в Києві взимку 2013/2014 років (Євромайдану), політичного конфлікту і збройної агресії на сході України на розвиток конституційного процесу в Україні. Аналізується діяльність Конституційної Комісії як складова нового етапу сучасного конституційного процесу в Україні.

Ключові слова: політичний процес, конституція, конституційний процес, конституційна реформа, децентралізація, Конституційна Асамблея, Конституційна Комісія.

АННОТАЦІЯ

Колюх В.В. Современный конституционный процесс в Украине (политологический анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, МОН Украины. – Киев, 2016.

В диссертации конституционный процесс рассматривается как совокупная деятельность субъектов политики по принятию или изменению конституции государства, современный конституционный процесс в Украине – как часть общего процесса инициирования и внесения системных изменений в Конституцию Украины, хронологически охватывающая период от создания Президентом Украины Конституционной Ассамблеи в мае 2012 года и до предварительного одобрения Верховной Радой Украины в августе 2015 года законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно децентрализации власти. Определяются особенности политологического анализа конституционного процесса, заключающиеся в исследовании только тех конституционных принципов, норм и институтов, которые регулируют политические отношения в обществе, а также деятельности субъектов политики по их созданию и реализации.

Раскрываются субъективные и объективные предпосылки современного конституционного процесса в Украине, основными из которых являются стремление главы государства к осуществлению функций и полномочий, определенных Конституцией Украины в редакции 1996 года, и необходимость совершенствования конституционного регулирования общественных отношений после признания Конституционным Судом Украины неконституционности внесенных в Конституцию Украины в декабре 2004 года изменений.

Анализируется деятельность Конституционной Ассамблеи как специального вспомогательного органа при Президенте Украины по разработке предложений по изменению Конституции Украины, разработанный Конституционной Ассамблеей проект Концепции внесения изменений в Конституцию Украины.

Выясняется влияние массовых акций протеста в Киеве зимой 2013/2014 годов (Евромайдана) на конституционный процесс в Украине, главным результатом которого стало возобновление Верховной Радой Украины в феврале 2014 года действия Конституции Украины в редакции 2004 года.

Анализируется представленный Президентом Украины на рассмотрение Верховной Рады Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины в части полномочий органов государственной власти и местного самоуправления от 26 июня 2014 года и влияние на его разработку политического конфликта и вооруженной агрессии на востоке Украины.

В качестве нового этапа современного конституционного процесса в Украине рассматривается деятельность Конституционной Комиссии как специального вспомогательного органа при Президенте Украины по разработке согласованных предложений относительно изменений в Конституцию Украины. Анализируются разработанный Конституционной Комиссией и представленный Президентом Украины на рассмотрение Верховной Рады Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины в части децентрализации власти и проблемы его принятия Верховной Радой.

Ключевые слова: политический процесс, конституция, конституционный процесс, конституционная реформа, децентрализация, Конституционная Ассамблея, Конституционная Комиссия.

ABSTRACT

Kolyukh V.V. Current constitutional process in Ukraine (political analysis). – Manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of political sciences, specialty 23.00.02 – political institutions and processes. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, MES of Ukraine. – Kyiv, 2016.

In the thesis, the current constitutional process in Ukraine is seen as part of the overall process of initiating and making systemic changes to the Constitution of Ukraine, which chronologically covers the period from creation of the Constitutional Assembly by the President of Ukraine in May 2012 to the prior approval of the draft law on amendments to the

Constitution of Ukraine concerning decentralization by the Verkhovna Rada of Ukraine in August 2015.

The thesis defines features of the political analysis of the constitutional process, which are to study only those constitutional principles, norms and institutions that govern political relations in society, as well as the activities of the policy subjects on their making and implementation.

It discloses objective and subjective prerequisites of the current constitutional process in Ukraine, analyzes the activities of the Constitutional Assembly as part of the constitutional process, clarifies the impact of mass protests in Kiev in winter 2013/2014 (Euromaidan), political conflict and military aggression in eastern Ukraine on the development of the constitutional process in Ukraine and analyzes the activities of the Constitutional Commission as part of a new stage of the current constitutional process in Ukraine.

Keywords: political process, constitution, constitutional process, constitutional reform, decentralization, the Constitutional Assembly, the Constitutional Commission.